

Toolkit inclusieve jongerenparticipatie

“Inclusie is niet alleen mogen meedansen, maar ook
mogen bepalen op welke muziek we dansen”

JEUGD ACTIEF IN ONDERZOEK EN BELEID

Toolkit inclusieve jongerenparticipatie

*“Inclusie is niet alleen mogen meedansen, maar ook mogen
bepalen op welke muziek we dansen”*

Deze toolkit is ontwikkeld in een participatief proces, waar zo'n 15 jongeren bij betrokken zijn geweest in co-creatie sessies, en zo'n 20 professionals input hebben gegeven tijdens VER_ander.

Fotocredit titelpagina: Key Notes (Pexels)

In opdracht van

European Year of Youth (Uitgevoerd in Nederland door NJR en het National Agentschap Erasmus+ Jeugd en European Solidarity Corps)

Met dank aan

Deelnemers van VER_Ander: jongeren, professionals en ervaringsdeskundigen die suggesties hebben gegeven en meededen aan co-creatie sessies

© Stichting Alexander
Amsterdam, september, 2023

Inhoud

Inhoud	5
Inleiding	6
<i>De paradox van inclusief werken: wat heb je eigenlijk aan een toolkit?</i>	6
1 Inclusieve jongerenparticipatie	8
<i>Waar gaat het over?</i>	8
2 Aan de slag met inclusieve jongerenparticipatie	10
2.1 <i>Deze kennis kan je opdoen</i>	10
2.2 <i>Dit zou je kunnen voelen</i>	10
2.3 <i>Dit kan je doen</i>	11
2.3.1 <i>Voordat je begint</i>	11
2.3.2 <i>Werving</i>	11
2.3.3 <i>Organisatie</i>	12
2.3.4 <i>Faciliteren</i>	12
2.3.5 <i>Monitoring en evaluatie</i>	13
2.3.6 <i>Implementatie van de uitkomsten</i>	13
3 Activiteiten voor inclusieve jongerenparticipatie	14
3.1 <i>Werkvormen voor groepen – inclusieve participatie definiëren</i>	14
3.1.1 <i>Illustratie zoeken</i>	14
3.1.2 <i>Begrippen</i>	15
3.2 <i>Werkvormen voor groepen – inclusieve participatie vormgeven</i>	15
3.2.1 <i>Hoofd, handen, hart</i>	15
3.3 <i>Werkvormen voor groepen – inclusie en diversiteit ervaren</i>	15
3.3.1 <i>Privilege Walk</i>	15
3.3.2 <i>Stap in de cirkel als je net als ik ...</i>	15
3.4 <i>Werkvormen voor groepen – inclusieve participatie evalueren</i>	15
3.4.1 <i>CLEAR</i>	15
3.4.2 <i>Inclusie – exclusie</i>	15
3.4.3 <i>Storytelling</i>	15
3.4.4 <i>Beter kijken om beter te zien</i>	16
3.5 <i>Individuele werkvormen</i>	16
3.5.1 <i>Zelfreflectie</i>	16
4 Inspiratiebronnen en verwijzingen	17
4.1 <i>Onderzoek en opinie</i>	17
4.2 <i>Tools, handboeken, methodes</i>	17
4.3 <i>Media</i>	19
4.4 <i>Literatuur gebruikt voor deel 1 en 2</i>	19
Bijlage 1: Checklist	21

Inleiding

De paradox van inclusief werken: wat heb je eigenlijk aan een toolkit?

Tarik Pehlivan – adjunct-directeur Stichting Alexander

Hoe complexer gebeurtenissen en gedrag van mensen lijken, des te meer ervaren we onzekerheid en des te harder zoeken we naar houvast. We willen gewoon weten waar we aan toe zijn, wat we kunnen verwachten en doen. Dat geldt ook voor situaties waar we vermoeden dat diversiteit, exclusie en inclusie aandacht vragen. Deze Toolkit biedt tot zekere hoogte houvast. Maar dit garandeert niet vanzelf dat inclusief werken, met welke tools dan ook, gaat opleveren wat we van inclusie verwachten. Dit betekent niet dat de tools niet werken, of dat we nog niet ervaren genoeg zijn in het werken met de tools, of dat inclusie onhaalbaar is. Het probleem zit ergens anders. Er zit namelijk een paradox verborgen in inclusie. Aandacht voor inclusie bevestigt dat er nu geen sprake is van inclusie en dat die pas ergens in de toekomst gerealiseerd wordt. Maar als dat resultaat altijd in de toekomst ligt, heb je er vandaag niets aan. Met iets meer nieuwsgierig gezegd: als het gewenste resultaat van inclusieve jeugdparticipatie altijd in de toekomst ligt, en het maar de vraag is of de vruchten ooit geplukt, laat staan opgegeten, worden: wat heb je dan eigenlijk vandaag aan tools voor inclusieve jeugdparticipatie?

Deze Toolkit nodigt gebruikers uit om een ander soort waarde van inclusief werken te ontdekken: dat de waarde van inclusief werken juist zit in de uitdagingen en spanningen die niet (geheel) opgelost kunnen worden. Dit klinkt niet heel aantrekkelijk: je gaat je afvragen waarom je zo je best moet doen om inclusief te worden of blokkades voor inclusiviteit uit de weg te ruimen terwijl je weet dat dat nooit helemaal gaat lukken. Maar het zijn juist dat soort spanningen die zichtbaar en voelbaar worden door verschillen tussen mensen, culturen en systemen. We verrijken onszelf en elkaar ermee. Het zijn ook die spanningen die een sleutel geven tot het gaandeweg steeds grondiger en systematischer inbedden van inclusie in groepen, organisaties en gemeenschappen.

Het praktiseren van diversiteit en inclusie in jeugdparticipatie vraagt van degenen die dit doen dat ze bereid zijn om tegengestelde opvattingen niet als frictie, weerstand of problemen zien, maar als variërende en normale uitingen van verschillen in organisaties, bedrijven of gemeenschappen. Sterker nog: het vraagt ook de bereidheid om inclusief te werken terwijl je weet dat deze praktijk van inclusie zelf fricties, uitdagingen en tegenstellingen in opvattingen en wensen verder versterkt; of op zijn minst meer zichtbaar en voelbaar maakt. Je komt dan als 'beoefenaar van inclusie' in de paradoxale situatie terecht dat inzet van tools die juist bedoeld zijn om verschillen te begrijpen en te accepteren – wat ook gebeurt – tegelijk ook leiden tot meer kritiek en afwijzing van verschillen. Accepteren en afwijzen van verschillen blijken dan beide uitingen van inclusie en van inclusief werken, zolang dat zo bewust mogelijk gebeurt. Er is in inclusief werken dan eigenlijk geen ruimte om alle verschillen te accepteren, noch om tegen de afwijzing van bepaalde verschillen te zijn. Succes met inclusief werken is dan het resultaat van de mate waarin het lukt om verschillen te accepteren maar ook om te accepteren wanneer je de gevolgen van bepaalde verschillen afwijst. Wie in de praktijk werkt met inclusie staat continu in dit krachtenveld. Wat betekent dit voor de praktijkbeoefenaar van inclusie of van inclusieve jongerenparticipatie?

Belangrijk is om een reality check te doen op je eigen verwachtingen over inclusief werken, over hoe inclusiviteit in de werkelijkheid ontstaat (versus: hoe je vindt dat die zou moeten ontstaan), en over de resultaten die je met beschikbare tools hoopt te bereiken. Deze reality check bij jezelf is eigenlijk je belangrijkste sleutel om tools zoals die in deze toolkit effectief te ontsluiten.

Hierbij is het onwaarschijnlijk dat de spanningen als gevolg van de verschillen in je groep, organisatie, club, wijk, stad etc. volledige verdwijnen en door het gebruiken van de tools die hier aangeboden worden. Het is waarschijnlijker dat je gaat ontdekken hoe *messy* de situatie is: sommige spanningen worden minder, terwijl andere (ook die spanningen waarvan je bij de start niet eens wist dat die er waren) groter worden, en sommige eigenlijk niet voor alle betrokkenen even belangrijk blijven. Als dit niet gebeurt, dan is de kans groot dat je de kaders en tools in deze toolkit nog niet optimaal benut. Die kaders en tools moedigen diversiteit en tegenstellingen, en het productief gebruik hiervan, aan. Dat start met, zoals het tegenwoordig heet, een *challenge* aan begeleiders of facilitators om tegenstellingen die besloten zitten in inclusie te erkennen, vast te houden en zelfs te verwelkomen. Het is juist deze acceptatie van tegenstellingen, en veel minder de snelheid waarmee je overeenkomsten bereikt tussen mensen met verschillende opvattingen, die de facilitators toerust om zich constructief staande te houden en effectief te blijven uitreiken naar anderen die nog moeite hebben met verschillen en de voortdurende aandacht voor (sociale) ongelijkheid.

Tot slot kan het beoefenaars van inclusieve jeugdparticipatie helpen om zich bewust te worden van verborgen aannames in hun werkomgeving over wat werkt en niet werkt in inclusieve jeugdparticipatie. Processen, werkwijzen en tools voor inclusief werken hebben vaak een eigen, maar niet altijd expliciete logica voor waarom en wanneer ze werken. Aan deze logica kunnen verschillende assumpties ten grondslag liggen: niet alle assumpties kloppen, maar het is ook niet zo dat geen van de assumpties kloppen. In de 20^e eeuw beschreef iemand dat eens zo: “Niemand is slim genoeg om het altijd bij het verkeerde einde te hebben”. Bij het gebruiken van de tools en bijbehorende processen in deze toolkit is het van belang dat facilitators open blijven staan voor de mogelijkheden en onmogelijkheden van een inclusieve aanpak in specifieke situaties en met specifieke groepen. Kort gezegd: wat goed werkt op de ene plek werkt niet perse goed op een andere plek. Maar andersom geldt dit natuurlijk ook: in de creatieve chaos van inclusie en exclusie is het belangrijk om je eigen nieuwsgierigheid en wijsheid te volgen, en zelf te ontdekken wat werkt, ook wanneer een aanpak elders niet heeft gewerkt.

We bepleiten hier niet dat je maar koppig tegen de stroom in moet zwemmen, wel nodigen we je uit om kritisch te blijven tegenover de zekerheden van anderen over hoe de stroom van exclusie naar inclusie nu eigenlijk loopt. Iets meer *tegen de stroom mee*, als het ware.

Deze toolkit is voor alle mensen die werken met jongeren en projecten ontwikkelen om hun participatie te versterken. Ook jongeren die deel uitmaken van een jongerengroep en meer willen doen met inclusie kunnen deze toolkit gebruiken. In de toolkit vind je handvatten om met jongeren en organisaties in gesprek te gaan over inclusie, diversiteit, gelijkwaardigheid en participatie.

De toolkit is als volgt opgebouwd:

- In **deel 1** vind je verschillende definities van de begrippen inclusie, diversiteit, gelijkwaardigheid en participatie en een reflectie hierop. Ook wordt het CLEAR framework van inclusieve participatie in dit hoofdstuk beschreven.
- In **deel 2** beschrijven we wat je volgens jongeren en professionals zou kunnen weten, voelen, en doen als je aan de slag wilt gaan met inclusieve jongerenparticipatie.
- In **deel 3** staat een aantal werkvormen die professionals kunnen gebruiken om (met elkaar en/ of met jongeren) na te denken over inclusieve jongerenparticipatie.
- Bij dit deel hoort een Online Miro bord, waarin de werkvormen zijn uitgewerkt.
- In **deel 4** geven we je inspiratiebronnen en verwijzingen mee ter verdieping op het onderwerp inclusieve jongerenparticipatie.

1 Inclusieve jongerenparticipatie

In dit hoofdstuk omschrijven we een aantal voorbeelden van definities van de begrippen diversiteit, gelijkwaardigheid, inclusie en participatie. We geven met deze definities geen alles omvattend overzicht, maar illustreren de diversiteit aan benaderingen en vertalingen in beleid en praktijk. Deze begrippen zijn sociale constructen, waaraan betekenis wordt gegeven in de context waarin de begrippen gebruikt worden en gestalte krijgen. Er is daarom geen één antwoord te geven op wat de begrippen precies betekenen.

Waar gaat het over?

Diversiteit

- Diversiteit gaat over onderlinge verschillen: zichtbaar en onzichtbaar (Bouchallikht & Papikonou, 2021).
- Diversiteit gaat enerzijds over zichtbare kenmerken waarin mensen van elkaar verschillen, zoals geslacht, leeftijd en etniciteit (De Vries et al., 2005). Anderzijds over de onzichtbare kenmerken, zoals normen, waarden, overtuigingen, behoeften, competenties, werkstijlen en karaktereigenschappen (Harrison & Klein, 2007).
- Meer diversiteit leidt niet per definitie tot meer inclusiviteit. Verschillen brengen ook problemen en conflicten tussen mensen en in organisaties met zich mee (Çelik, 2021).

Gelijkwaardigheid

- Gelijkwaardigheid gaat over (machts)verschillen binnen verschil (Bouchallikht & Papikonou, 2021). In Artikel 1 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens staat dat alle mensen vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren zijn, en dat zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en zich jegens elkander in een geest van broederschap behoren te gedragen.
- Gelijkwaardigheid wil zeggen dat alle mensen van waarde zijn. Dat wil niet zeggen dat ze gelijk zijn, want alle mensen zijn verschillend. Gelijkwaardigheid impliceert geen gelijkvormigheid ('sameness'). Als dat wel zo zou zijn, zouden gelijkwaardigheid en diversiteit elkaar uitsluiten (van Houten, 2008).

Inclusie

- Inclusie gaat over wat je met die verschillen doet: krijgen die verschillen een gelijkwaardige kans? (Bouchallikht & Papikonou, 2021).
- Inclusie verwijst naar acceptatie en waardering in een bepaalde context (Schippers, Bakker, Peters, 2018). Inclusie betekent toenemende participatie van elk individu in de samenleving, ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten en beperkingen. Een inclusieve samenleving is een samenleving waaraan iedereen optimaal kan deelnemen (Bolsenbroek & Van Houten, 2010).
- Inclusie is de insluiting in de samenleving van achtergestelde groepen op basis van gelijkwaardige rechten en plichten. De verantwoordelijkheid tot 'aanpassing' ligt niet bij een sociaal achtergestelde groep, zoals bij integratie. Inclusie werkt twee kanten op. De

persoon moet mee willen doen en de samenleving moet hier ook open voor staan. Als een van de twee niet meewerkt, dan wordt het erg lastig. Je kunt een persoon naar de samenleving duwen, maar de samenleving moet de persoon ook aantrekken (Inclusionlab).

- Inclusiviteit gaat over het waarderen van de verschillen die iedereen meebrengt en het creëren van (werk)culturen die een gevoel van verbondenheid (en psychologische veiligheid) mogelijk maken zodat iedereen zich gewaardeerd en gerespecteerd voelt (BE(E) top of mind). Verschillende wetenschappers beschrijven inclusie als de ruimte en waardering voor authenticiteit en eigenheid, én verwijzen naar het gevoel ergens bij te horen en er een natuurlijk onderdeel van te zijn. Het verwijst naar een omgeving waarin iedereen eerlijk behandeld wordt (Shore, et al., 2011).

Participatie

- Participatie betekent dat iedereen een gelijkwaardige stem en aanwezigheid heeft, wat rechtvaardige processen en uitkomsten mogelijk maakt.
- Participatie kan ook als een recht worden gedefinieerd dat wordt omschreven in verschillende artikelen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind:
 - Artikel 3: Het belang van het kind moet voorop staan bij alle maatregelen die kinderen aangaan.
 - Artikel 12: Participatie en Hoorrecht: Ieder kind heeft het recht zijn mening te geven over zaken die hem/haar aangaan. Die mening moet serieus genomen worden.
 - Artikel 13: Vrijheid van meningsuiting: Elk kind mag zijn mening vrij uiten en moet toegang hebben tot informatie die hem kan helpen zijn mening te vormen.
 - Artikel 17: Recht op informatie: Kinderen hebben recht op informatie uit verschillende bronnen. Informatie die bedoeld is om het welzijn, de gezondheid en ontwikkeling van het kind te bevorderen.

Dit geldt niet alleen wanneer kinderen en jongeren in aanraking komen met de overheid, maar ook voor alle interacties en aspecten van het leven van een kind. Deze artikelen hebben dus ook betrekking op organisaties die met kinderen en jongeren werken, zoals jongerenwerk, jeugdhulp, onderwijs, etc.

- Inclusieve participatie is mensen een stem en aanwezigheid geven in het sociale leven en in democratische processen, wat rechtvaardige processen en uitkomsten mogelijk maakt (Heimburg, Ness, & Storch, 2021). In de Youth Participation Strategy van Salto Youth is de volgende definitie opgenomen: “Het participeren van jongeren in de democratie betekent dat jongeren het recht, de middelen, de ruimte, de gelegenheid en de steun krijgen om hun mening te uiten, om bij te dragen aan besluitvorming die hen aangaat en deze ook te beïnvloeden, en om actief te zijn binnen hun gemeenschap.” Hier zit dus wel de 'democratische participatie' in (mening uiten, bijdragen aan besluitvorming) als de maatschappelijke participatie (actief zijn binnen gemeenschap).
- Tot slot, er is een model dat de uitgangspunten in inclusieve participatieprocessen uiteenzet, en wel het CLEAR framework van inclusieve participatie (Lowndes & Pratchett, 2016). Dit model biedt handelinsperspectief. CLEAR staan dan voor can do, like to, enabled to, asked to en responded to. In paragraaf 3.4.1 staat deze als werkvorm uitgewerkt.

2 Aan de slag met inclusieve jongerenparticipatie

Op basis van onderzoek en gesprekken met jongeren en professionals zetten we in dit hoofdstuk op een rij welke kennis je op kan doen, wat je zou kunnen voelen en wat je kan doen om aan de slag te gaan met inclusieve jongerenparticipatie. Veel van de onderwerpen die hier worden uitgewerkt, zijn bedacht voor professionals die jongeren begeleiden bij het bedenken en uitvoeren van projecten en activiteiten. Tegelijkertijd kan het ook als jongerengroep zelf handig en behulpzaam zijn om hiermee aan de slag te gaan.

Speciaal voor jongeren die zelf een project of activiteit opzetten, is een checklist van Erasmus+ bijgevoegd in bijlage 1.

2.1 Deze kennis kan je opdoen

- Weet wat inclusie en participatie (in jouw context) betekenen. Inclusieve participatie betekent dat iedereen een gelijkwaardige stem en aanwezigheid heeft, wat rechtvaardige processen en uitkomsten mogelijk maakt.
- Weet dat jongeren over het algemeen het volgende belangrijk vinden: beloning en waardering, duidelijkheid en transparantie, dat er echt naar ze geluisterd wordt, en dat hun input serieus genomen wordt.
- Weet dat een diverse groep jongeren betekent dat jongeren van elkaar verschillen. Jongeren bevinden zich op verschillende plekken, hebben verschillende (ondersteunings-) behoeften, verschillende interesses en verschillende capaciteiten.

2.2 Dit zou je kunnen voelen

Vertrek vanuit een genereuze grondhouding. Treed met jongeren in contact op basis van openheid, kwetsbaarheid, bescheidenheid, gelijkwaardigheid en vertrouwen. “Oprechtheid, echtheid, onvoorwaardelijke acceptatie, betrouwbaarheid, beschikbaarheid en motiveren en vertrouwen uitstralen worden genoemd als de meest belangrijke elementen waarmee een professional rekening dient te houden in de bejegening van jongeren. Het realiseren van deze aspecten vraagt van professionals dat ze gedreven worden door nieuwsgierigheid en de intrinsieke motivatie om de jongere te begrijpen en te helpen. Hierbij dient overeenstemming te zijn tussen wat de professional denkt en voelt en wat de professional uitstraalt in het contact. De professional neemt de jongere serieus en laat zien dat de jongere belangrijk is door moeite te doen om de jongere te helpen. Ook is belangrijk dat de professional zichzelf laat zien en open en eerlijk durft te zijn in het contact. In de relatie wordt uitgegaan van gelijkwaardigheid en realiseert de professional een sfeer van onvoorwaardelijke acceptatie door zich telkens te verplaatsen in de belevingswereld van de jongere. De professional respecteert de privacy van de jongere, is

transparant in de communicatie en verschaft helderheid over zijn/haar professionele rol en bijbehorende verwachtingen. Ook neemt de professional een positieve houding aan, straalt vertrouwen uit en stimuleert de jongere op een manier die voor de jongere prettig is. Tot slot, is belangrijk dat de professional voldoende tijd en ruimte heeft voor de jongere en de mogelijkheid tot laagdrempelig contact realiseert. (Jeugdplatform Amsterdam)”

2.3 Dit kan je doen

2.3.1 Voordat je begint

Om succesvol aan de slag te gaan met een activiteit of project is allereerst een duidelijk plan nodig. Dit plan maak je voordat je begint. Het hebben van een plan zorgt voor een helder idee over wat je wilt bereiken en hoe je dat gaat doen, en draagt daardoor bij aan een grotere kans op succes. Je plan gebruik je ook voor de monitoring en evaluatie van je project of activiteit.

Zorg dat je in je plan in ieder geval de volgende punten beschrijft:

- Bepaal welk doel je nastreeft.
- Onderzoek wat inclusie en participatie in jouw context wel/niet betekenen. Bespreek met elkaar wie je wilt includeren (welke kenmerken, levenservaringen hebben de jongeren) en op welke manier zij kunnen participeren. Zorg dat de manier waarop je doelgroep kan participeren aansluit bij wat zij prettig vinden. Check dat ook met de groep die je wil includeren.
- Inventariseer welke middelen er beschikbaar zijn (personen, tijd, kennis, etc.).
- En last but not least, als je dit als professional doet: betrek jongeren zelf bij het maken van dit plan. Zij weten immers goed wat voor hen werkt. Doe het in co-creatie waarin ieders perspectief evenveel waard is, of organiseer een klankbordgroep van jongeren die advies kan geven. En als je dit als jongerengroep doet, wees je ervan bewust dat niet iedereen denkt zoals jij, dus ook als jij de doelgroep bent, is het belangrijk om meer jongeren te betrekken bij ontwikkeling van het plan.

2.3.2 Werving

In jongerenparticipatieprojecten is de werving van deelnemers vaak een uitdaging. Veel jongeren hebben drukke levens met school/studie, bijbaantjes en een sociaal leven. Gebrek aan tijd, maar ook inzicht in wat deelname hen oplevert zijn vaak redenen om niet mee te doen met een project. Met een effectieve wervingscampagne die aansluit bij de doelgroep maak je meer kans om potentiële deelnemers enthousiast te maken voor je project. Vraag daarom jongeren uit je doelgroep om advies over de werving van deelnemers.

Een aantal andere tips voor werving zijn:

- Gebruik verschillende wervingsvormen (flyer, mond-tot-mond, etc.), verschillend wervingsmateriaal (tekstueel, visueel, etc.), en verschillende wervingskanalen (intermediairs, sociale media, etc.).

- Ga naar plekken waar jongeren al zijn (i.p.v. dat zij naar jou moeten komen).
- Beschrijf expliciet wie mee kunnen doen (welke kenmerken, levenservaringen).
- Redeneer vanuit de diverse doelgroep die je aan wil spreken: wat kan het hen opleveren om te participeren? Zeg niet alleen 'je mag meedoen!' maar leg uit wat ze eraan hebben. Bijvoorbeeld: het opdoen van vaardigheden, ontmoeting, netwerk, en gezelligheid, verschil maken, en invloed uitoefenen. Benoem diverse redenen om diverse doelgroepen aan te spreken.

2.3.3 Organisatie

Het organiseren van inclusieve jongerenparticipatie vergt tijd en aandacht. De manier waarop je participatie organiseert, moet aansluiten bij je beoogde doelgroep. Participeren moet voor de jongeren die je wilt laten meedoen aantrekkelijk en toegankelijk zijn. Door daarover doordachte keuzes te maken, heeft het project meer kans van slagen.

Enkele tips voor het organiseren van inclusieve jongerenparticipatie zijn:

- Creëer verschillende mogelijkheden om te participeren (eenmalig - herhaaldelijk, online - offline).
- Gebruik verschillende werkvormen (creatief, visueel, verbaal, debat).
- Bied een (financiële) vergoeding.
- Let op representativiteit: bespreek of deelnemers alleen vanuit hun eigen ervaring spreken, of (ook) namens een groep.
- Heb aandacht voor andere mensen binnen de organisatie: leg uit, laat zien, promoot participatie actief.

2.3.4 Faciliteren

De facilitator heeft een belangrijke rol in het mogelijk maken van inclusieve jongerenparticipatie. Het is belangrijk dat die ruimte geeft aan alle deelnemers, een veilige sfeer creëert, het doel van de bijeenkomst bewaakt en zorgt voor een goed tijdsmanagement.

Een aantal tips voor het faciliteren van een participatiebijeenkomst zijn:

- Redeneer vanuit het belang van alle deelnemers.
- Begeleid zoals deelnemers dat willen: vraag hen hiernaar.
- Omarm 'conflict': zie "anders" als aanwinst i.p.v. probleem.
- Durf perspectieven te laten botsen.
- Erken de (waardevolle) bijdrage van deelnemers, door middel van beloning en waardering.
- Erken multidimensionale identiteiten (van zowel jezelf als (toekomstige) deelnemers).
- Zorg voor duidelijkheid: wees transparant over de planning en verwachtingen.

2.3.5 Monitoring en evaluatie

Onmisbaar in een inclusief jongerenparticipatieproject zijn monitoring en evaluatie. De monitoring van een project richt zich op het proces, de uitvoering van het project. Deze wordt daarom tijdens het project uitgevoerd. Want dan kan je ook nog iets doen met de tussentijdse uitkomsten en het project bijsturen.

De evaluatie van een project is gericht op de uitkomsten, het behalen van de projectdoelstellingen, en wordt meestal uitgevoerd aan het einde van het project. Het kan echter ook tijdens een project (bijvoorbeeld door middel van een tussentijdse evaluatie).

Een aantal aandachtspunten voor de monitoring en evaluatie:

- Reflecteer voortdurend (zowel op proces als op uitkomsten).
- Bouw flexibiliteit in: wees bereid om (radicaal) te veranderen.
- Reflecteer zowel met deelnemers (jongeren) als met de uitvoerders van het project.
- Reflecteer ook op eigen bijdrage en leerervaringen van zowel begeleiders als deelnemers
- Zorg dat de reflectiemethoden aansluiten bij de doelgroep.

2.3.6 Implementatie van de uitkomsten

Jongeren die meedoen aan een participatieproject noemen als een van de belangrijkste aspecten daarvan dat hun input serieus genomen wordt. Dit kun je aan jongeren duidelijk maken door hen mee te nemen in de implementatie van de uitkomsten van het project. Deel met de jongeren wat je met de uitkomsten gaat doen.

Als blijkt dat de uitkomsten niet (of slechts gedeeltelijk) gebruikt kunnen worden, leg dan uit waarom dat zo is:

- Geef een terugkoppeling aan de jongeren.
- Zorg ervoor dat degenen die iets met de uitkomsten kunnen doen (bijvoorbeeld een organisatie of beleidsmakers) ook een terugkoppeling geven.
- Beschrijf expliciet over wie de uitkomsten (niet) gaan.

3 Activiteiten voor inclusieve jongerenparticipatie

In dit hoofdstuk beschrijven we een aantal werkvormen die je in kunt zetten ter bevordering van inclusieve jongerenparticipatie. De werkvormen zijn ingedeeld in verschillende categorieën op basis van het doel van de activiteit: inclusieve participatie definiëren, inclusieve participatie vormgeven, inclusie en diversiteit ervaren, en inclusieve participatie evalueren. De meeste werkvormen zijn met name geschikt om in groepsverband uit te voeren. Dat kan zowel binnen de eigen (jongeren)organisatie of groep, als binnen activiteiten en projecten met jongeren. Aan het einde van de paragraaf staat een werkvorm gericht op zelfreflectie.

Miro

Voor de instructies voor de verschillende werkvormen verwijzen we je naar een Miro bord.

Miro is een online omgeving waarin je kan samenwerken op een 'white bord'. Je kan erin tekenen, post-its plakken, schrijven, eigenlijk alles doen dat je ook op Flipovers kan doen tijdens een workshop, en meer. De werkvormen kunnen met een online groep gedaan worden, maar ook In Real Life.

De werkvormen staan in deze link:

https://miro.com/app/board/uXjVMF4fuB0=?share_link_id=283556965653

We hebben in overleg met jongeren ervoor gekozen hier vooral werkvormen op te nemen die leiden tot dieper begrip van inclusie binnen de context van samenwerken door, met en voor jongeren en co-creatie.

3.1 Werkvormen voor groepen – inclusieve participatie definiëren

3.1.1 Illustratie zoeken

Deze activiteit kun je gebruiken om beeldend weer te geven waar de begrippen 'inclusie' en 'participatie' over kunnen gaan, en te ervaren dat inclusie en participatie sociale constructen zijn, waar verschillende personen en organisaties verschillende definities en ideeën over hanteren. Nadere instructies voor Illustratie zoeken vind je in [frame 2](#) van het Miro bord.

3.1.2 Begrippen

Deze activiteit kun je gebruiken om overeen te komen wat participatie en inclusie in jouw context (niet) betekenen. Nadere instructies voor Begrippen vind je in [frame 3](#) van het Miro bord.

3.2 Werkvormen voor groepen – inclusieve participatie vormgeven

3.2.1 Hoofd, handen, hart

Deze activiteit kun je gebruiken om na te denken over verschillende benodigdheden om inclusieve participatie vorm te geven. Nadere instructies voor Hoofd, handen, hart vind je in [frame 4](#) van het Miro bord.

3.3 Werkvormen voor groepen – inclusie en diversiteit ervaren

3.3.1 Privilege Walk

Deze activiteit kun je gebruiken om te leren hoe je macht en privileges kan herkennen en hoe deze de (onderwijs)loopbanen van mensen beïnvloeden, ook al zijn we ons daar niet van bewust. Het doel is niet om de deelnemers die meer macht, privileges of meer hulpbronnen hebben te beschuldigen, maar om de obstakels en de hulpbronnen in het onderwijsproces duidelijk te identificeren. Nadere instructies voor de Privilege Walk vind je in de [frames 5](#) van het Miro bord. In de frames daaronder staan de benodigde materialen.

3.3.2 Stap in de cirkel als je net als ik ...

Deze activiteit kun je gebruiken om te ervaren en zichtbaar te maken welke identiteiten en ervaringen anderen met jou delen en waarin jullie van elkaar verschillen. Je kunt deze activiteit ook gebruiken als kennismakingsactiviteit. Nadere instructies voor Stap in de cirkel als je net als ik ... vind je in [frame 6](#) van het Miro bord.

3.4 Werkvormen voor groepen – inclusieve participatie evalueren

3.4.1 CLEAR

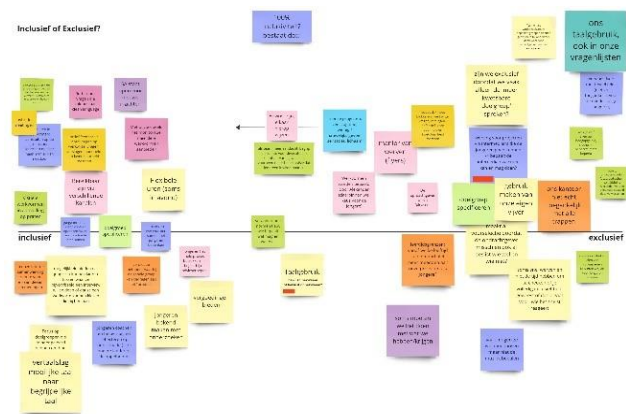
Deze activiteit kun je gebruiken om te ontdekken hoe inclusief de participatiemogelijkheden binnen jouw organisatie op dit moment zijn, en op welke vlakken participatie nog inclusiever kan worden georganiseerd. Nadere instructies voor CLEAR vind je in [frame 7](#) van het Miro bord.

3.4.2 Inclusie – exclusie

Deze activiteit kun je gebruiken om zichtbaar te maken in hoeverre je inclusief bezig bent. Nadere instructies voor Inclusie – exclusie vind je in [frame 8](#) van het Miro bord.

3.4.3 Storytelling

Deze activiteit kun je gebruiken om positieve voorbeelden van inclusieve participatie te delen en te ervaren welke kennis en ervaring er al in de groep zit. Nadere instructies voor Storytelling vind je in [frame 9](#) van het Miro bord.

3.4.4 Beter kijken om beter te zien

Deze activiteit kun je gebruiken om te oefenen met zwemmen tegen de stroom mee door met je waarneming te oefenen, alleen of (liever) met collega's.

Nadere instructies voor Beter kijken om beter te zien vind je in [frame 10](#) van het Miro bord.

3.5 Individuele werkvormen

3.5.1 Zelfreflectie

Instructies voor Zelfreflectie vind je in [frame 11](#) van het Miro bord.

4 Inspiratiebronnen en verwijzingen

Er is al veel geschreven en ontwikkeld, bedacht en opgeschreven, verteld en verbeeld als het gaat om inclusieve jeugdparticipatie. We hebben een aantal inspiratiebronnen op rij gezet, maar er zijn er veel meer!

4.1 Onderzoek en opinie

- Bell, J., Vromen, A., Collin, P. (2008). *Rewriting the rules for youth participation*. Hier te downloaden: [Rewriting the Rules for Youth Participation : Inclusion and Diversity in Government and Community Decision Making | Western Sydney University ResearchDirect](#)
- Kaulingfreks, F. (2019). *Word in progress: Verhalen over opgroeien in een meerstemmige gemeenschap*. Hier te downloaden: [Word in Progress \(inholland.nl\)](#)
- Min. van I&W (2021), Snelstudie Participatie en inclusiviteit_Nr 3: [handlerdownloadfiles.ashx \(kennisknooppuntparticipatie.nl\)](#)
- Schippers, A., Bakker, M., Peters, L. (2018). *Van participatie naar sociale inclusie: ntzt201802_p106-118_schippers_ea_van.pdf (disabilitystudies.nl)*
- *Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek: Ethiek, methoden en resultaten van onderzoek met en door jeugd* – Kitty Jurrius, Xavier Moonen, Leo Rutjes
- Richtlijnen voor betekenisvolle samenwerking in onderzoek: [2023 Richtlijnen-Jongerenparticipatie-in-Onderzoek.pdf \(schoolforparticipation.nl\)](#)
- Video Lisa Wilderink over participatief actieonderzoek en project MAPZ: [Lisa Wilderink §over participatief actieonderzoek en project MAPZ - YouTube](#)

4.2 Tools, handboeken, methodes

- A seat at the table for everyone: [A seat at the table for everyone. Promoting inclusive youth participation through the EU Youth Strategy 2019 – 2027 - SALTO](#)
- [ARC – Foundation Module 4: Participation and Inclusion | Save the Children’s Resource Centre](#)
- ChildHub search: zoek naar nieuws, bronnen en evenementen met betrekking tot *child protection*: [Search | ChildHub - Child Protection Hub](#)
- Council of Europe Handbook for Children’s participation: [1680a14539 \(coe.int\)](#)

- Database voor tools/methodes in het jongerenwerk: [SALTO-YOUTH - Toolbox - Tool for youth work and projects - or recruit participants](#)
- Het Kennisdossier Ervaringskennis en Jeugdparticipatie van het NJi: [Ervaringskennis en jeugdparticipatie | Nederlands Jeugdinstituut](#)
- Ethical Guidance on children and young people's participation for LEAP partners: [LEAP Participation Ethics \(childhub.org\)](#)
- Handboek "Exchange of Good Practices in the Accessibility of Electronic Platforms between Young People with Disabilities": [Copy of ENG E-participation project Report \(accessibleyouthelectronicplatforms.eu\)](#)
- Invent handboek over inclusief jeugdwerk: [INVENT - Europese samenwerking voor effectiever en beter jongerenwerk \(125procent.nl\)](#)
- Toolkit youth participation van Salto Participation & Inclusion (met aandacht voor de rol die digitale transformatie daarin speelt): [Youth Participation Toolkit - SALTO \(participationpool.eu\)](#) en [Participation Pool | Resources on Youth Participation & Media Literacy - Participation and Information Centre](#)
- BE(E) Book Diversiteit: [BE\(E\) Book Diversiteit \(beetopofmind.nl\)](#)
- Flagship projects collectie met allerlei voorbeeldprojecten van Salto PI: [Projects | Participation Resource Pool](#)
- Goed voorbeeld van een inclusief jongerenparticipatieproject: [2DO: participatietheater voor en door jongeren | Erasmus+ \(erasmusplus.nl\)](#)
- Routekaart Ede Inclusief: <https://www.inclusionlab.nl/wp-content/uploads/2019/02/Routekaart-Ede-Inclusief-S-juli-2017.compressed.pdf>
- Handreiking Studentenparticipatie voor inclusieve onderwijsinspraak: [Studentenparticipatie voor inclusieve onderwijsaanpak \(ecio.nl\)](#)
- Infosheet 6 tips voor inclusieve studentenparticipatie: [Studentenparticipatie voor inclusieve onderwijsaanpak \(ecio.nl\)](#)
- Interactieve online lessen over diversiteit en discriminatie: [Stories that Move | Anne Frank Stichting](#)
- Toolkit participatieve video: [toolkit-participatieve-video-vso-1-01-2.pdf \(st-alexander.nl\)](#)
- Wekker, G., Slootman, M. W., Icaza, R., & Vazquez, R. (2016). *Diversiteit is een werkwoord. Rapport Commissie Diversiteit Universiteit van Amsterdam*. Universiteit van Amsterdam.

4.3 Media

- Aflevering van de podcast ONBESPROKEN over inclusief taalgebruik: [Inclusief Taalgebruik | ONBESPROKEN - SESI Community Center | Podcast on Spotify](#)
- Buitenbeentjes: [Buitenbeentjes | Podcast on Spotify](#)
- Inclusiemarathon de podcast: [Inclusiemarathon De Podcast | Podcast on Spotify](#)
- Niet zo zwart-wit podcast: [Niet zo Zwart-wit - Podcasts | NPO 3FM](#)
- The WhyPAR podcast: [The whyPAR Podcast | Podcast on Spotify](#)
- America To Me: <https://www.youtube.com/watch?v=FbfX9OpcUoc&feature=youtu.be>
- De razende reporter op bezoek bij ... Stigma Tools: [De razende reporter op bezoek bij .. Stigma tools - YouTube](#)
- Stories That Move YouTube kanaal: [Stories that Move - YouTube](#)
- Magazine over jeugdparticipatie en de inzet van ervaringsdeskundigen: [VER haal by Communicatie NJR - Flipsnack](#)

4.4 Literatuur gebruikt voor deel 1 en 2

- BE(E) top of mind <https://beetopofmind.nl/wp-content/uploads/2020/02/BEE-Book-Diversiteit-2.pdf>
- Bouchallikht, K., & Papikonomou, Z. (2021). *De Inclusiemarathon: over diversiteit en gelijkwaardigheid op de werkvloer*.
- Bolsenbroek, A. K., & van Houten, D. J. (2010). *Werken aan een inclusieve samenleving: goede praktijken*.
- Çelik, S. (2021). Diversiteit en inclusie bij de rijksoverheid: met beleid vooruit. *Beleid en Maatschappij*, 48(4), 353.
- Harrison, D.A., & Klein, K.J. (2007). What's the difference? Diversity constructs as separation, variety, or disparity in organizations. *Academy of Management Review*, 32 (2007) 4, 1199-1228.
- Heimbürg, D. V., Ness, O., & Storch, J. (2021). Co-creation of public values: Citizenship. *Social Justice and Well-being. I AO Thomassen & JB Jensen (Red.), Processual Perspectives on the Co-Production Turn in Public Sector Organizations*, 20-41.
- van Houten, D. (2008). Werken aan inclusie. *Sociale Interventie*, 17(3).
- Inclusionlab, in Krimpen aan den IJssel; naar een inclusieve samenleving (2018). via https://www.krimpenwijzer.nl/fileadmin/user_upload/Krimpen_aan_den_IJssel_naar_ee_n_inclusieve_samenleving_vanaf_2018.pdf

- Internationaal Verdrag inzake de rechten van het Kind (bijv. via: <https://www.kinderrechten.nl/professionals/kinderrechten/>)
- KeTJA (Kenniswerkplaats Transformatie Jeugd Amsterdam). Bejegening van jongeren (16 – 23 jaar) door jeugdprofessionals. [Bejegening-van-jongeren-16-23-jaar-door-jeugdprofessionals-Juni-2019.pdf \(neja.nl\)](#)
- Lawinsider dictionary <https://www.lawinsider.com/dictionary/full-and-effective-participation-and-inclusion>
- Lowndes, Vivien & Pratchett, Lawrence. (2006). CLEAR: Understanding Citizen Participation in Local Government—and How to Make it Work Better.
- Roberson, Q.M. (2006). Disentangling the Meanings of Diversity and Inclusion in Organizations. *Group & Organization Management*, 31(2): 212-236.
- Schippers, A.P., Bakker, M., Peters, L. (2018). Van participatie naar sociale inclusie. *NTZ*, 2018(2): 106-118.
https://disabilitystudies.nl/sites/default/files/beeld/publicaties/ntzt201802_p106-118_schippers_ea_van.pdf
- Shore, L.M., Randel, A.E., Chung, B.G., Dean, M.A., Ehrhart, K.H., & Singh, G. (2011). Inclusion and diversity in work groups: A review and model for future research. *Journal of Management*, 37(4): 1262-1289.
- De Vries, S., Van de Ven, C., Nuyens, M., Stark, K., Van Schie, J., & Van Sloten, G. C. (2005). *Diversiteit op de werkvloer: Hoe werkt dat?* Hoofddorp, Nederland: TNO.

Checklist voor het opzetten en uitvoeren van inclusieve jongerenparticipatieprojecten en -trajecten

Ga je aan de slag met het opzetten en uitvoeren van een zo inclusief mogelijk jongerenparticipatieproject of -traject? Pak dan deze checklist erbij!

1. **Start met de behoefte.** Een project begint altijd vanuit een behoefte die leeft onder een groep jongeren. Zo maak je het aantrekkelijk en toegankelijk voor jongeren om te participeren. Is deze behoefte onder een diverse groep gepeild en gecheckt?
2. **Check welke ruimte voor participatie er daadwerkelijk is.** Bij jongerenparticipatieprojecten is het ook belangrijk om vooraf de ruimte voor inspraak bij de besluitvormers goed te checken en daar duidelijke afspraken met hen over te maken. Op welke manier mogen jongeren meedoen, meedenken en meebeslissen, wat wordt er gedaan met hun stem? Dit om zowel jongeren goed te kunnen laten inschatten of zij deze manier van participeren de moeite en energie waard vinden, alsook om achteraf teleurstellingen onder jongeren te voorkomen.
3. **Zorg voor diversiteit in de groep en in je activiteiten en werkvormen.** Bij het uitdenken van je projectplan en activiteiten is het belangrijk om ook weer een diverse groep jongeren te betrekken. Zo zorg je ervoor dat deze aansluiten bij jongeren met verschillende leefwerelden en verhoog je de inclusie van je project. Wellicht zijn verschillende activiteiten nodig om verschillende groepen jongeren te bereiken en betrekken. Zo laat de ene jongere liever zijn of haar stem horen via een discussie of debat, en doet de andere jongere dit liever via een creatieve vorm als spoken word of theater.
4. **Organiseer toegankelijkheid.** Vraag bij je doelgroep uit welke mogelijke extra ondersteuning zij nodig hebben. Het is nog inclusiever als je aangeeft dat deze extra ondersteuning (bijv. rolstoelvriendelijke gebouwen, een gebarentolk, extra begeleiding of een prikkelvrije ruimte om tussen de activiteiten bij te komen) sowieso beschikbaar is, dan voelen jongeren met extra ondersteuningsbehoeften zich nog meer welkom.
5. **Let erop dat je communicatie aansluit bij je doelgroep.** Zorg niet alleen dat je je projectactiviteiten, maar ook je werving en communicatie aanpast op de leefwereld, niveau en interesses van de groep jongeren die je wilt bereiken. Dit kan betekenen dat je voor verschillende groepen verschillende communicatie-uitingen maakt.
6. **Wees representatief in beeld.** Als je in je werving en communicatie beelden gebruikt: zorg dat verschillende jongeren (binnen de (sub)doelgroep) zich kunnen herkennen in je foto's. Zo maak je het aantrekkelijk voor jongeren met diverse achtergronden, kenmerken en vermogens om mee te doen. En bedenk: ook als je bijvoorbeeld een project organiseert voor jongeren met een visuele beperking, is er diversiteit te vinden binnen die doelgroep.
7. **Blijf checken wat je doet.** Zorg dat je ook tijdens het uitvoeren van het project regelmatig checkt of de activiteiten, communicatie en andere zaken aansluiten bij hun wensen en behoeften, en of iedereen zich onderdeel voelt van het project.
8. **Creëer bewustwording rondom inclusie en diversiteit.** Om ook je groep deelnemers zich bewust te maken het belang van een inclusieve stem, het horen van een diverse groep en

de blinde vlekken die iedereen hierin heeft, is het goed om met hen hier een oefening over te doen (check de toolkit inclusieve jongerenparticipatie voor voorbeelden van activiteiten).

9. **Hoor iedereen.** Bij het ophalen van de stem van jongeren: zorg dat ook de stem van de minderheid of de deelnemers die niet erg op de voorgrond treden gehoord wordt; deze kan snel ondergesneeuwd worden door deelnemers die hun mening snel klaar hebben en graag op de voorgrond treden. Een mooie methode om hier rekening mee te houden is [Deep Democracy](#).
10. **Zorg voor veiligheid.** Altijd, maar zeker ook in jongerenparticipatieprojecten en -trajecten, is het van belang dat er een veilige sfeer gecreëerd wordt en een ieder zich kan, mag en durft te laten horen op een manier die bij hen past. Zorg dat je dus voldoende maatregelen inbouwt om een veilige sfeer te creëren. Voorbeelden hiervan zijn het aanstellen van een vertrouwenspersoon, het gezamenlijk maken van omgangsregels en groepsafspraken en het creëren van in- en uitcheckmomenten tijdens activiteiten.
11. **Bewaak authenticiteit bij de overdracht.** Zorg dat bij het overdragen van de stem van jongeren aan besluitvormers ook de diverse geluiden (wellicht ook in diverse vormen) hoorbaar zijn. Dit hoeft dus niet altijd aangepast te worden naar de taal van besluitvormers; durf juist de stem en het geluid van jongeren te laten horen. Ligt dit ver af van de taal/vorm die besluitvormers gebruiken? Ondersteun dan (op een later moment) in het vertalen van deze boodschap naar punten die mee kunnen worden genomen in beleid en besluitvorming.

Nationaal Agentschap Erasmus+ Jeugd | www.erasmusplus.nl

Herenmarkt 93c
1013 EC Amsterdam
020-6263929
info@st-alexander.nl
st-alexander.nl